

INNOVATIVE
WORLD

ISSN: XXXX-XXXX

ORIENTAL JOURNAL OF ENGINEERING AND MODERN TECHNOLOGIES

SHARQ MUHANDISLIK VA ZAMONAVIY
TEXNOLOGIYALAR JURNALI

Scientific Journal

- Civil
- Robotic
- Material
- Chemical
- Computer
- Electrical
- Mechanical
- Agricultural
- Manufacturing
- Qurilish
- Robototexnika
- Materialshunoslik
- Kimyo-texnologiya
- Informatika
- Elektr texnologiya
- Mexanika
- Qishloq xo'jaligi
- Ishlab chiqarish

xomidovanvarbek07@gmail.com
www.innoworld.net
+998 33 5668868

ORIENTAL JOURNAL OF ENGINEERING AND MODERN TECHNOLOGIES

Volume 2, Issue 2
2025

Journal has been listed in different indexings

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

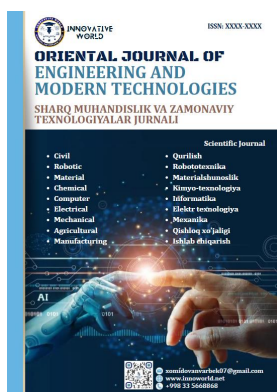

Directory of Research Journals Indexing

The official website of the journal:

www.innoworld.net

Uzbekistan-2025

Amudaryoning o'ng sohili va Qibla Orolbo'yi shaharlarining funksional rejalashtirilishi va hududiy arxitektura o'ziga xosligi

Bekmuratov Nursultan Erbay o'g'li

O'zbekiston Davlat Sa'nat va madaniyat instituti
Nukus filiali 1-Kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqola Qibla Orolbo'yi va Amudaryoning o'ng sohili bo'ylab joylashgan qadimiy shaharlarning funksional rejalashtirilishi, transport tizimi, ijtimoiy-iqtisodiy bo'linmalar va binokorlikdagi hududiy o'ziga xosliklarni tahlil qiladi. Arxeologik qazishmalar, qadimiy yo'llar izlari va qurilish materiallari tahlili asosida bu shaharlarning murakkab strukturalari o'rganilgan. Shuningdek, maqolada qadimgi urbanistik madaniyatning bugungi ilm-fan nuqtai nazaridan qayta baholanishi yoritiladi.

Kalit so'zlar: Qibla Orol, Amudaryo o'ng sohili, funksional rejalashtirish, hududiy arxitektura, qadimgi transport, arxeologik yodgorlik, antik shahar madaniyati

1. Kirish

Qadimiy Orolbo'yi hududida barpo etilgan shaharlar antik urbanistik tafakkur mahsuli bo'lib, ular iqlim, iqtisodiy va madaniy sharoitlarga mos funksional rejalashtirish asosida shakllangan. Bu maqola ushbu shaharlarning ichki tuzilmasi, yo'llar tarmog'i, ijtimoiy sektorlararo bog'liqlik va hududiy arxitektura uslublarini tahlil qiladi.

2. Funksional zonalash va ijtimoiy tuzilma

Shaharlar ichki bo'linmalarga ega bo'lib, markaziy qismda boshqaruv binolari, diniy inshootlar va bozorlar, periferiyada esa turar-joylar va hunarmandchilik zonalari joylashgan. Bu zonalash iqtisodiy va diniy jarayonlarni bir markaz atrofida jamlagan.

3. Shaharlararo transport yo'llari va ichki harakat tizimi

Qadimgi yo'llar – karvon yo'llari, daryo yo'nalishlari, ichki ko'cha tarmoqlari – shaharlar o'rtasida tovar va axborot almashinuvi uchun asosiy vosita bo'lgan. Yo'llar qamish, g'isht va loy bilan mustahkamlangan bo'lib, harakatni qulaylashtirish uchun pol usulida ko'tarilgan.

4. Material tanlovi va qurilish texnikasi

Mahalliy tabiiy resurslarga asoslangan materiallar – loy, qum, g'isht – asosiy qurilish elementi bo'lgan. G'ishtlarning o'lchami, devorlarning qalinligi, suvoq uslubi, issiqlikni saqlovchi elementlar shaharlarning iqlimga mos qurilganini ko'rsatadi.

5. Tashqi devorlar va ichki chegaralovchi tizimlar

Shaharlar tashqi devor bilan o'ralgan bo'lib, bu devorlar ichida ichki kvartal va sektorlarni ajratuvchi ko'chalar, xandaqlar, minoralar joylashgan. Qavatkala, Janbasqala kabi qal'alarda bu ko'rinishlar aniq qayd etilgan.

6. Tabiiy resurslarga yaqinlikdagi rejalashtirish

Sug'orish kanallari, quduqlar, yer osti suvlariga yaqin joylar asosiy qurilish mezonini bo'lib xizmat qilgan. Shaharlar har doim suvga yaqin joylashgan bo'lib, bu ularga uzoq muddat yashash imkonini bergan.

7. Hunarmandchilik va iqtisodiy faoliyat inshootlari

Shaharlarda kulollar, zargarlik ustaxonalari, savdo rastalari va omborxonalar maxsus kvartallarga joylashtirilgan. Bu zonalarda ishlab chiqarish chiqindilari, asbob-uskuna va xom ashyo topilmalari ko'pligi aniqlangan.

8. Madaniy va marosimiy fazolar

Ibodot joylari, qabristonlar, marosim minoralari shaharning madaniy hayot markazlari bo'lib xizmat qilgan. Bu inshootlar shahar ichki ideologik markazini tashkil etgan va ularning joylashuvi qat'iy qoidalar asosida belgilangan.

9. Rejalashtirishda ekologik balans

Har bir kvartal havoning aylanishi, quyosh nurlanishi va shamoldan himoya qilish tamoyillariga asoslangan. Uyni ichki hovlilari va bog'lari mikroiklimni boshqarishda muhim rol o'ynagan.

Xulosa

Qibla Orolbo'yi va Amudaryoning o'ng sohili hududidagi qadimgi shaharlar funksional, ekologik va ijtimoiy mezonlar asosida rejalashtirilgan. Bu yondashuvlar bugungi zamonaviy shaharsozlik konsepsiyalariga mos keluvchi qadimgi urbanistik an'analarni ifodalaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tolstov, S.P. (1950). Drevniy Khorezm: opyt istoryo-geograficheskogo issledovaniya. Moskva.
2. Berdikulov, S. (2022). Qadimgi Xorazm shaharsozlik san'ati. Buxoro.
3. Jalilov, B. (2020). Urbanizm va madaniyat: Amudaryo havzasi. Nukus.
4. Fayzullaev, A. (2019). Qadimgi O'zbekiston arxitekturasini. Samarqand.
5. Khodjaev, M. (2021). Markaziy Osiyoda diniy fazolar arxitekturasini. Toshkent.